

Р.Ю.Подкур (Київ)

ДО 95-РІЧЧЯ АКАДЕМІКА НАН УКРАЇНИ П.Т.ТРОНЬКА

12 липня 2010 р. громадськість України відзначила 95 років із дня народження академіка НАН України, завідувача відділу регіональних проблем історії України Інституту історії України НАНУ, голови Головної редколегії науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією», голови Національної спілки краєзнавців України, голови правління Всеукраїнського фонду відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини ім. Олеса Гончара, Героя України, лауреата Державної премії СРСР, заслуженого діяча науки і техніки України, відомого державного та громадського діяча, талановитого вченого, подвижника збереження історико-культурної спадщини нашої країни – Петра Тимофійовича Тронька.

Народився П.Т.Тронько у селянській родині у с. Заброди Богодухівського повіту на Харківщині. Батьки – Тимофій Федорович та Явдоха Олексіївна Троньки – зуміли прищепити нащадку любов до рідної землі. Ця риса стала визначальною у діяльності майбутнього науковця.

Наприкінці 1932 р. працював робітником шахти у Дзержинську. Після закінчення курсів, у 1933–1934 рр. П.Тронько працював в освітніх закладах с. Кленового Богодухівського району Харківської області та Лебедина (нині – Сумської обл.). У 1936–1937 рр. Петро Тимофійович – курсант Єйської військової школи морських пілотів у Краснодарському краї. До грудня 1937 р. – заступник директора й директор Лебединського дитячого будинку. Оцінивши організаторські здібності молодого керівника, П.Т.Тронька направили в апарат Лебединського районного комітету комсомолу. Спочатку обіймав посаду завідуючого відділом, а згодом – першого секретаря. У 1937 р. став кандидатом у члени партії, а за півтора роки – членом ВКП(б). На початку 1939 р. комсомольці обрали його секретарем Сумського обкому ЛКСМУ.

У вересні 1939 р. П.Т.Тронько був направлений у тривале відрядження в західні області УРСР, брав участь у роботі Народних зборів Західної України, які ухвалили «Декларацію про возз'єднання з УРСР». У жовтні 1939 р. ЦК комсомолу затвердив П.Т.Тронька уповноваженим по роботі серед молоді західних областей України, а через два місяці – першим секретарем Станіславського обкому ЛКСМУ.

Пізнав П.Т.Тронько всю гіркоту й трагізм Другої світової війни. Тому він, як професійний історик, завжди наполягав на об'єктивному, багатоаспектному вивченні суперечливих процесів радянської дійсності. Із перших днів Великої Вітчизняної війни він був у діючій армії. У складі військ Південно-Західного, Сталінградського, Південного й 4-го Українського фронтів брав участь в обороні Києва, Харкова та Сталінграда, визволенні Ростова-на-Дону, Донбасу. Про героїзм і ратну звиятку доблесного воїна промовляють бойові нагороди, що прикрашають кітель генерал-майора авіації у відставці: ордени Червоної зірки, Вітчизняної війни I ступеня, Б.Хмельницького II та III ступенів, медалі «За бойові заслуги», «За оборону Києва», «За оборону Сталінграда», «За визволення Києва», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.» та ін.

У жовтні 1943 р., за рішенням політичного керівництва країни, П.Т.Тронько був відкликаний із діючої армії й затверджений першим секретарем Київського обласного і міського комітетів ЛКСМУ. До Києва П.Т.Тронько у складі делегації командування Червоної армії, урядовців та мітигів, очолюваної маршалом Г.К.Жуковим та М.С.Хрущовим, в'їхав уранці 6 листопада 1943 р. Його головним завданням було залучення молоді до відбудови зруйнованого міста.

1946 р. – перехід на посаду другого секретаря ЦК ЛКСМУ. Поряд із навчанням у Вищій партійній школі ВКП(б) Петро Тимофійович екстерном у 1948 р. закінчив історичний факультет Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка. Того ж року він був зарахований до аспірантури Академії суспільних наук.

Захоплення наукою згодом допомогло П.Т.Троньку стати відомим ученим. Уже у 1951 р. відбувся захист дисертації на тему «Комсомольське підпілля Радянської України в боротьбі проти гітлерівських загарбників у роки Великої Вітчизняної війни». Однак його багатогранні здібності керівництво УРСР вирішило використати на партійно-державній роботі. Наступ-

ні вісім років П.Т.Тронько працював секретарем Київського обкому КПУ, протягом 1960–1961 рр. – завідувачем відділу пропаганди й агітації ЦК Компартії України.

У березні 1961 р. П.Т.Тронька було призначено заступником голови Ради Міністрів УРСР. Усі 17 років перебування на цій посаді він присвятив турботам про розвиток гуманітарної сфери республіки. Реалізовувалися науково-мистецькі проекти увічнення пам'яті Т.Г.Шевченка, І.Я.Франка, Лесі Українки, Г.С.Сковороди. Однією із масштабних історико-меморіальних програм, ініційованих П.Т.Троньком, було будівництво музею історії запорізького козацтва на о. Хортиця та відзначення пам'ятних місць героїчної боротьби запорожців. На жаль, ця програма не була повністю реалізована, у тому числі через протидію вищого політичного керівництва СРСР.

Попри велику завантаженість, Петро Тимофійович не полишав наукових досліджень. 1968 р. він захистив докторську дисертацію «Український народ у боротьбі проти гітлерівських загарбників у роки Великої Вітчизняної війни». Протягом 1950–1970-х рр. учений написав цілу низку монографій, зокрема «Безсмертя юних», «В боях за Вітчизну (1941–1945 рр.)», «Подвиг твоїх батьків», «Народу сила незборима», «Культура – всенародне надбання», «Защитая советскую Родину», десятки брошур та статей. Він був автором, керівником, членом редколегій кількох фундаментальних праць, у тому числі таких, як «Історія Української РСР» у 8-ми томах, 10-ти книгах, «Історія Києва», «Українська РСР у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу 1941–1945 рр.» у 3-х томах, збірник документів «Київщина в роки Великої Вітчизняної війни», 3-томне документальне видання «Українська РСР у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.».

Але найціннішим скарбом української науки стала унікальна за масштабом та значимістю праця – «Історія міст і сіл Української РСР» у 26-ти томах, «батьком» якої з повним правом вважають П.Т.Тронька. До складу головної редакційної колегії під його головуванням увійшли провідні вчені республіки. Понад 100 тис. авторів, наукових рецензентів, консультантів, бібліографів, редакторів, ілюстраторів, архівістів, ентузіастів-краєзнавців доклали зусиль для підготовки обласних томів. П.Т.Тронько координував роботу міністерств і відомств, видавництва «УРЕ», інститутів секції суспільних наук Академії наук УРСР. Копітка багаторічна робота увінчалася виданням, що стало найбільш повним літописом населених пунктів республіки з найдавніших часів. Уперше всі міста й села України отримали наукову біографію.

У квітні 1978 р. П.Т.Тронька обрано академіком АН УРСР, тоді ж – її віце-президентом. У березні 1979 р. в Інституті історії було створено відділ історико-краєзнавчих досліджень, який очолив П.Т.Тронько. За короткий час підрозділ перевидав російською мовою «Історію міст і сіл Української РСР». Велике методологічне значення для активізації краєзнавчих досліджень мали підготовлені у відділі праці: «Історичне краєзнавство в Українській РСР», «Основні підсумки і подальші завдання історико-краєзнавчих досліджень», «Деякі питання розвитку історичного краєзнавства в Українській РСР» та ін. Постановою Президії АН УРСР від 4 листопада 1982 р. на відділ покладалося завдання наукового забезпечення «Зводу пам'яток історії й культури народів СРСР по Українській РСР».

Паралельно з інституціоналізацією регіональних досліджень академік П.Т.Тронько у 1990 р. відродив засновану ще 1925 р. Спілку краєзнавців України. У важкій боротьбі з чиновництвом, знаходячи консенсусні рішення з керівництвом держави Петро Тимофійович домогся присвоєння статусу національної Всеукраїнській спілці краєзнавців.

У 1992 р. П.Т.Тронько став одним з ініціаторів науково-документального видання «Реабілітовані історією». На сьогодні видано 58 книг обласних томів, почав наповнюватися «Національний банк жертв політичних репресій», обліковано понад 700 тис. репресованих громадян.

Академік П.Т.Тронько, спільно з письменником Олесем Гончарем і архітектором Олесем Силиним, ініціював створення Всеукраїнського фонду відтворення історико-архітектурної спадщини. Очолюваний П.Т.Троньком фонд доклав чимало зусиль у відбудові комплексу Михайлівського Золотоверхого монастиря й Успенського собору в Києві.

Окрім державної та наукової роботи, академік НАН України П.Т.Тронько провадить значну громадську діяльність. Протягом останнього десятиліття він очолював раду міжнародної громадської організації «Харківське земляцтво», наглядову раду Національного музею історії України, Міжвідомчу координаційну раду з питань краєзнавства, був членом наглядової ради Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, координаційної міжвідомчої ради Всеукраїнського комітету збереження та відродження острова Хортиця, Міжвідомчої координаційної ради з питань охорони культурної спадщини.

П.Т.Тронька обрано почесним професором Дніпропетровської національної гірничої академії, Кам'янець-Подільського національного університету, Міжрегіональної академії управління персоналом, Полтавського, Чернігівського й Кіровоградського педагогічних університетів, почесним доктором Київського, Харківського, Дніпропетровського, Донецького і Хмельницького національних університетів, а також Хмельницького університету управління та права й Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова (Київ).

Мирилом громадської поваги до академіка П.Т.Тронька стало його обрання почесним громадянином міст Києва, Харкова, Богодухова, Канева, Лебедина, Кам'янця-Подільського, Переяслава-Хмельницького.

Свій 95-річний ювілей академік НАН України П.Т.Тронько зустрічає, як і раніше, сповнений насаги і творчих сил. У спілкуванні з колегами Петро Тимофійович постійно наголошує на нових, пріоритетних наукових дослідженнях.

О.Б.Кудлай (Київ)

ДО 80-РІЧЧЯ ДОКТОРА ІСТОРИЧНИХ НАУК А.П.ГРИЦЕНКО

Виповнилося 80 років доктору історичних наук Аделіні Павлівні Гриценко – одній із провідних дослідниць історії революції та громадянської війни в Україні, авторці близько 100 наукових праць.

Народилася А.П.Гриценко 10 червня 1930 р. в Києві. У 1953 р. вона закінчила Київський державний університет ім. Т.Г.Шевченка і того ж року вступила до аспірантури при кафедрі історії УРСР. Із 1957 р. почала працювати в Інституті історії АН УРСР, де пройшла шлях від лаборанта до старшого наукового співробітника. Від моменту створення в інституті у 1960 р. відділу історії Великої Жовтневої соціалістичної революції та громадянської війни, в якому було зібрано кращих на той час фахівців із цього періоду, Аделіна Павлівна була його співробітницею.

У 1958 р. вона захистила кандидатську дисертацію на тему «Робітничий і селянський рух у Донецькому басейні в роки першої світової імперіалістичної війни (листопад 1914 – лютий 1917 рр.)». Надалі А.П.Гриценко продовжила дослідження історії пролетаріату України, результатом чого став вихід двох монографій – «Робітничі фортеці соціалістичної революції» (Київ, 1965 р.) і «Робітничий клас України у Жовтневій революції (березень 1917 – січень 1918 рр.)» (Київ, 1975 р.). Одночасно вона була членом авторського колективу низки фундаментальних видань інституту – «Історія робітничого класу Української РСР» (Київ, 1967 р.), тому «Київська область» багатотомного видання «Історія міст і сіл Української РСР» (Київ, 1971 р.), українського й російського видань відповідних томів «Історії Української РСР» (Київ, 1977 р.), 3-го тому «Історії Києва» (Київ, 1987 р.) тощо. За активну участь у створенні «Історії міст і сіл Української РСР» Аделіна Павлівна в 1976 р. була нагороджена почесною грамотою Президії Академії наук УРСР та Республіканського комітету профспілок працівників освіти, вищої школи й наукових установ.

У 1979 р. вона успішно захистила докторську дисертацію на тему «Робітничий клас України у період підготовки та проведення Великої Жовтневої соціалістичної революції (березень 1917 – січень 1918 рр.)». Продовжуючи вивчати історію робітничого класу України, його професійних організацій, зокрема, залізничників, А.П.Гриценко стала співавтором кількох колективних монографій, ряду статей у наукових журналах. За роботу над написанням узагальнюючої праці «Очерки истории профессиональных союзов Украинской ССР» (Київ, 1983 р.) Аделіна Павлівна була нагороджена почесною грамотою Української республіканської ради профспілок.

А.П.Гриценко активно працювала в Українському товаристві охорони пам'яток історії і культури. Із 1979 р. вона – голова Печерського районного осередку УТОПІК, а також член президії міської організації. У 1980 р. опублікувала брошуру «Пам'ятники історії і культури Печерська». Водночас співпрацювала з республіканським товариством «Знання» – як член його науково-методичної ради з поширення історичних знань. Її перу належить також кілька праць з історії революційних подій в Україні.

Поряд із науковою діяльністю багато сил та уваги дослідниця приділила роботі у міжвідомчій раді Президії АН УРСР і Міністерства освіти УРСР «Наука – народній освіті» та